

SAVJETODAVNI RAD SA PORODICOM MALOLJETNOG PRESTUPNIKA

*Dr sc Ljubinka Lazić**Regionalno udruženje stručnih radnika socijalne djelatnosti Doboj*¹¹⁴

Apstrakt: Cilj rada je u utvrđivanju prisustva savjetodavnog rada sa porodicom u radu sa maloljetnim prestupnicima u centrima za socijalni rad. Proučavajući teoriju i istraživanja vidljiv je uticaj porodice na (re)socijalizaciju djece. Porodica i odnosi u njoj su bitni kao preventivni faktor pojave prestupničkog ponašanja djece, a takođe i u procesu tretmana i resocijalizacije kao faktor podrške. Zbog toga je savjetodavni rad sa porodicom maloljetnih prestupnika bitan kako bi se porodica ojačala i pružila potrebnu pomoć maloljetniku u krizi. U ovom radu se aktualizira značaj porodice kao činioca u procesu resocijalizacije sa aspekta tretmana koji se provodi u centru za socijalni rad. U istraživanju je ispitana primjena savjetovanja i rada na porodičnim i roditeljskim odnosima u centrima za socijalni rad. Ovo istraživanje je provedeno anketnim ispitivanjem 140 stručnih radnika zaposlenih u centrima za socijalni rad u Republici Srpskoj u okviru šireg istraživanja primjene teorija i metoda u socijalnom radu sa maloljetnim prestupnicima, a ovaj rad sadrži dodatno dobijene i nekoristene podatke o radu sa porodicom maloljetnih prestupnika. Obrada podataka je izvršena u statističkom SPSS softveru metodama deskriptivne statistike i testiranjem hi kvadrat testom. Analiza rezultata je pokazala da profesionalci zaposleni u centrima za socijalni rad pridaju veliki značaj porodici prilikom tretmana djece sa prestupničkim ponašanjem. Na to ukazuju podaci koji govore o visokoj prisutnosti savjetovanja u radu sa porodicom i to bez značajnih razlika s obzirom na obrazovni profil profesionalaca (socijalni radnik, psiholog, pedagog, defektolog, pravnik). Takođe je utvrđeno da stručni radnici pažnju posvećuju porodičnim i roditeljskim odnosima kao značajnim elementima funkcionalne, podržavajuće porodice. Na osnovu svega navedenog izveden je zaključak da su jačanje porodice i njeno interaktivno prisustvo u intervencijama koje se provode u radu sa maloljetnim prestupnicima neizostavan i neophodan dio socijalnog rada sa maloljetnim prestupnicima.

Ključne riječi: porodični odnosi, savjetodavni rad, socijalni rad, maloljetni prestupnik

Uvod

S obzirom da je porodica primarna grupa kojoj dijete pripada i koja značajno utiče na razvoj i ponašanje djeteta, rad stručnih radnika u centrima za socijalni rad obavezno, uz rad sa pojedincem maloljetnikom koji je počinio neki krivični prestup, zahtijeva uključivanje porodice u tretman maloljetnika. Način rada centara za socijalni rad, odnosno pristup maloljetničkom prestupništvu koji se koristi, određen je najprije zakonskim procedurama prema maloljetniku, a zatim i stručnom dužnošću centara da obavljaju pomažući posao, provode tretman, resocijalizaciju i prevenciju. Aktivnosti koje se provode su informativnog, vaspitno-korektivnog, osnažujućeg i pomažućeg karaktera, a usmjeravaju se ka maloljetnom prestupniku i njegovoj porodici. Porodica i odnosi u njoj su bitni kao preventivni faktor pojave prestupničkog ponašanja djece, a zatim u procesu tretmana i resocijalizacije kao faktor podrške. Zbog toga je u fokusu stručnog socijalnog rada sa maloljetnim prestupnikom i rad na narušenim porodičnim vezama i odnosima, kao i jačanju kapaciteta porodice kako bi mogla pružiti potrebnu pomoć maloljetniku u krizi. Za to stručni radnici koriste razne pristupe, tehnike, metode. Pristup koji je specifičan za prevaspitni i korektivni rad jeste savjetovanje. Savjetovanje je integralni dio rada u svim fazama počev od tretmana, rehabilitacije do prevencije i u funkciji je prevaspitnih ciljeva te osnaživanja porodice.

¹¹⁴ l.ljub@yahoo.com

Odnosi u porodici kao rizični i zaštitni faktor za pojavu prestupničkog ponašanja maloljetnika

Mišljenja o porodici i odnosima u njoj kao osnovi vaspitanja, te o ulozi roditelja za ostvarenje vaspitno-socijalizatorske funkcije porodice, objašnjava niz psiholoških teorija (teorije ličnosti, afektivne vezanosti, kognitivne, biheviorističke), socioloških (antropološke) i druge. Teorije ličnosti naglašavaju značaj kognitivnog razvoja ličnosti, a baveći se kriminalitetom, pristalice psihoanalitičkih škola govore o porodici kao "socijalnoj ćeliji" i o kriminogenom uticaju "razorene porodice" (Zvonarević, M., 1981). Savremena naučna tendencija je u posmatranju ličnosti i društva kao dijelova jednog sistema a njihov odnos odlikuju interakcije i obostrano djelovanje. Primjer je i Bronfenbrennerova teorija ekološkog sistema prema kojoj je porodica mikrosistem koji ima direktan uticaj na razvoj i ponašanje djeteta (Bronfenbrenner, 1994). Porodica je primarni faktor socijalizacije kao procesa razvoja usvajanjem znanja, normi ponašanja. Koncept rizičnih i zaštitnih faktora upućuje na porodicu kao ključni činioc pojave, razvoja i suzbijanja poremećaja ponašanja kod djece (Popović-Ćitić, 2008; Savignac, 2009, Macanović, 2022). Da je „oblikovanje mlade ličnosti uspješno tamo gdje su skladni odnosi između odraslih i djece govori mnogo istraživača i teoretičara u svijetu i kod nas“ (Vukoje, J., 2012:140). A. Milić analizira porodicu polazeći od toga da je porodica fenomen svakodnevnog iskustva (Milić, A., 2007.: 36). U njoj se svakodnevno provodi vrijeme, odvije rast i razvoj djeteta pod uticajem odnosa i funkcionisanja u porodici. Porodica je okruženje u kojem dijete svakodnevno provodi vrijeme, usvaja vrijednosti, norme, razvija socijalnog i kognitivne vještine (Vasta i sar., 2005). Uz to, posebnu ulogu imaju roditelji i njihovi odnosi. Roditelji imaju prirodno određenu moralnu i društveno datu odgovornost i zadatak vaspitanja djece. Porodično vaspitanje i sređeni porodični odnosi su preduslov razvoja „društveno-kulturne ličnosti“ (Vukoje, J., 2012). Ponašanje i odnosi između članova porodice se mogu posmatrati kao osnova ili „matrica budućeg socijalnog ponašanja djeteta“, a loša disciplina i odnosi se mogu dovesti u vezi za poremećajem ponašanja kod djece (Ferić-Šelhan, M., 2008.). Odnose čine komunikacija, emotivne veze i uticaji. Loša komunikacija u porodici, slabe emotivne veze i koflikti se odražavaju na psihosocijalni razvoj djeteta. Istraživači su saglasni u tome da su kvalitet i odnosi u porodici zaštitni činioc u odnosu na pojavu i razvoj problema u ponašanju djeteta (Vukasović, A., 1995; Buljan Flander, G., Kocijan-Hercigonja, 2003; Bilić, V., Buljan Flander, G. Hrpka, H., 2012; Marić, T., 2021., Macanović, N., 2022). Takodje, u okviru resocijalizacije kao prevaspitno-usmjeravajućeg procesa, porodica je izvor podrške i pomoći, a to može pružiti djetetu samo ako u njoj vladaju dobri, harmonizovani, razumijevajući i podržavajući odnosi.

Savjetodavni rad

Niz je definicija kojima se definiše i objašnjava savjetovanje ili savjetodavni rad, a njihov diverzitet uslovljen je ciljem, tehnikama i osnovama savjetodavnog rada U literaturi, odnosno u praksi se govori o savjetovanju kao davanju informacija, vaspitanju, psihoterapiji, psihosocijalnom radu. Savjetovanje se može definisati kao pristup u radu kojim se pruža neka usluga. U suštini, to je proces pružanja pomoći pojedincima i osobama iz njihovog okruženja kako bi izvršio uticaj na „vlastiti napredak, lično odrastanje i bolje socijalno funkcionisanje“ (Vidanović, 2015: 282). Polazeći od savjetovanja kao pružanja savjetodavnih usluga Nelson-Jones definiše savjetovanje kroz odnos između savjetnika i klijenta, intervencije, psihološki proces kao srž savjetovanja te kroz ciljeve, ciljne kategorije i odnos savjetovanja i psihoterapije (Nelson-Jones, 2007). Preciznije se govori o savjetovanju kao procesu koji se provodi „u području duševnog zdravlja, psihologije i razvoja čovjeka i to pomoću kognitivnih, emocionalnih, bihevioralnih i sistemskih intervencijskih strategija koje utječu na klijentovu dobrobit, njegov osobni rast, razvoj profesionalne karijere, ali i na patologiju“ (Hacney, Cormier, 2012: 3). Tako se u društvenoj javnosti govori o profesionalnom savjetovanju u oblasti rada (izbor profesije, zapošljavanja, organizacije rada, osposobljavanja), prava, političkog razvoja i savjetovanja javnosti i o pomagačkom savjetovanju u oblasti obrazovanja, socijalnog razvoja i mentalnog zdravlja i sl.

Savjetovanje je organizovani vid usmjeravanja pojedinca ka razmišljanju o sebi i problemu, mijenjanju stava i ponašanja te doživljavanja emocija, prihvatanja realnosti i preduzimanja nekih usmjerenih

aktivnosti (Kristančić, 1984). Kao profesionalni terapijski proces, savjetovanje ima sljedeće ciljeve: samouvid (razumijevanje nastanka problema), razvoj samosvijesti o sebi, samoprihvatanje, samoaktualizacija, rješavanje problema kao iznalaženje rješenja i razvoj kompetencija, psihološka edukacija (usvajanje tehnika za razumijevanje i samokontrolu), razvoj socijalnih vještina, postizanje kognitivnih promjena (modifikacijom stavova), promjene u ponašanju, sistemske promjene (promjene u skladu sa sistemima: porodica, škola, posao), osnaživanje, restitucija (Ratkajec Gašević, G., 2011., prema McLeon, 2001). Sažeto, cilj savjetodavnog rada je pružanje pomoći kroz informisanje ili vođenje s namjerom pomoći pojedincu u njegovom napredovanju, razvoju, mijenjanju ili prilagođavanju. Bitno je dodati da se provodi kroz proces komunikacije i zahtijeva posebne vještine i kompetencije stručnjaka koji ga vrši.

U kontekstu pružanja pomoći kao zadatka ustanova poput centra za socijalni rad nekoliko je podjela i vrsta savjetovanja: „1. a) direktno, b) nedirektivno, 2. S obzirom na način provođenja savjetovanja može biti: a) direktno (radi se s klijentom koji ima problem), b) indirektno (radi se s okolinom klijenta), 3. s obzirom na širinu problema savjetovanje može biti: a) individualno, b) grupno, c) obiteljsko, d) partnersko, 4. S obzirom na način komuniciranja s korisnicima, savjetovanje može biti: a) licem u lice, fonijom, odnosno najčešće telefonom ali se mogu koristiti i neki drugi oblici fonijske komunikacije, c) dopisno savjetovanje (najčešće s osobama s posebnim potrebama), 5. S obzirom na sudionike, savjetovanje može biti s: a) obiteljima, b) partnerima, c) mladima, d) ovisnicima, e) zlostavljanim osobama i drugo, (Janković, 2004, 43-44). Može se dodati da, s obzirom da danas, granice u online prostoru gotovo da ne postoje, i savjetovanje je se prošilo tako da obuhvata sve vrste teškoća i potreba kao i tehnoloških sredstava kojima se provodi. U socijalnom radu se najčešće koristi podjela na direktivni i nedirektivni savjetodavni rad pri čemu direktivni stavlja akcenat na terapeuta koji određuje cilj i usmjerava klijenta dok je nedirektivni usmjeren ka klijentu koji u toku procesa savjetovanja treba da "otkrije svoje potencijale" (Vidanović, 1998: 122). Pri tome, na rezultate savjetovanja utiče i savjetnik sa svojim razumijevanjem procesa, rezultata, tj. ulogom. Njegova uloga se sastoji u pružanju pomoći i podrške sa ciljem "da nešto osvijesti, razumije, zauzme drugu perspektivu, prihvati greške, preuzme inicijativu i argumentovanje" (Marić, T., Radetić Lovrić, S. 2021).

Primjena savjetovanja u radu sa maloljetnim prestupnicima

Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske određuje savjetovanje tako što navodi da je to "sistemska i programirana stručna pomoć koju realizuju stručni radnici primjenom metoda socijalnog rada i drugih društveno-humanističkih nauka, a čija je svrha pomoć pojedincu, članovima porodice ili porodici u cjelini u razvijanju, dopunjavanju, očuvanju i poboljšanju vlastitih socijalnih mogućnosti, a u slučaju bolesti, starosti, invalidnosti, nezaposlenosti, smrti bliskih lica, problema u vaspitanju djece i u odnosima roditelja i djece, problema rizičnih ponašanja djece i omladine, problema bračnih i vanbračnih odnosa, zaključenju braka, nasilja u porodici, uključivanja u svakodnevni život nakon dužeg boravka u institucijama, ostvarivanja pojedinih socijalnih prava, te u drugim nepovoljnim socijalnim okolnostima i kriznim situacijama " (član 55. stav 1. Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, br: 37/12, 19/16, 94/19, 42/20, 36/22). Savjetovanje, u punom smislu riječi, terapijski proces i zahtijeva kompetencije edukovanog stručnog radnika koji je osposobljen specifičnim znanjima psihoterapije. Prema Zakonu o socijalnoj zaštiti Republike Srpske savjetovanje zahtijeva posebne stručne kvalifikacije, što nisu i osnovna znanja koja stručni radnici stiču dodiplomskim obrazovanjem. Tako u centrima za socijalni rad imamo savjetodavni pristup u radu koji može biti informativnog i psihoterapijskog karaktera.

Savjetodavni rad sa djecom počiniocima krivičnog djela je specifično usmjereno ka djeci i njihovoj porodici sa ciljem promjena u obrascima ponašanja, motivisanja maloljetnika za socijalnu integraciju, postizanja samouvida i razumijevanja, osnaživanja i preuzimanja, zakonskim procedurama i pravnim aktima određenih, radnji ili izrečenih vaspitnih mjera. S obzirom na ciljeve, aktivnosti i način rada, savjetovanje počinioca krivičnih djela se može objasniti kao pomoć za postizanje optimalnog razvoja i ponašanja u pravcu postizanja opšte dobrobiti, rad sa osobama u riziku, odnosno različitim socijalnim potrebama i rad sa osoba iz okruženja počinioca krivičnog djela (Ratkajec Gašević, 2011., prema Sun,

2008). U radu sa maloljetncima u krivičnom postupku savjetodavni rad je usmjeren najprije na njega i na njegovu restituciju kroz izvršenje aktivnosti koja je rezultat sudskog ili vansudskog postupka. Rad sa maloljetnikom koji je počio krivično djelo najprije je usmjeren direktno prema njemu, kako u krivičnom postupku, tako i u proces izvršenja sankcija koje se predlažu odnosno izriču. Cilj je uklanjanje individualnih uzroka delinkventnog ponašanja djeteta.. Uz to, u resocijalizaciju uključuje se i porodica kao faktor socijalizacije sa funkcijom razvoja, zaštite, podrške.

Rad stručnih radnika u centrima za socijalni rad u oblasti rada sa maloljetnim prestupnicima uključuje informisanje, administriranje, provođenje upravnog postupka, savjetovanje, tretman, razvojne aktivnosti na nivou zajednice (strategije, prevencija). Konkretna rad sa maloljetnim prestupnikom počinje onog momenta kada centar za socijalni rad sazna za taj događaj. Nakon uspostavljanja kontakta sa maloljetnikom i njegovom porodicom započinje stručni rad koji ima dva aspekta: zaštita prava i interesa maloljetnika u krivičnom postupku i korektivno-preventivni rad. Savjetodavni rad na individualnom nivou podrazumjeva rad sa maloljetnikom koji je počinio inkriminisano djelo. Individualno savjetovanje podrazumjeva interakciju između stručnog radnika i maloljetnika koja se odvija prilikom susreta koji su potrebni najprije radi obavljanja procesnih radnji koje zahtijeva krivični postupak. U toj fazi se maloljetniku daju informacije i postupku, o radnjama koje preduzimaju uključene institucije i mogućim ishodima. Takođe, maloljetniku se daju i uputstva o pravilima ponašanja i procedurama koje zahtijeva boravak u sudskim prostorijama. Savjetodavno se maloljetnik upućuje i na otvorenost i iskrenost prilikom izjašnjavanja o učinjenom prestupu kao i o svojim osjećanjima i stavovima. Između djeteta i stručnog radnika bitno je da se uspostavi odnos povjerenja i saradnje jer to daje mogućnost lakoće dogovaranja i odvijanja više susreta. Tako se stvara mogućnost postizanja potrebnih promjena u razumijevanju i ponašanju maloljetnika.

Rad sa porodicom je savjetodavni rad u smislu motivisanja za kontinuiranu saradnju, pružanje podrške maloljetniku, otvaranja za promjene u funkcionisanju i odnosima u porodici. Savjetodavni rad sa maloljetnikom i porodicom je pristup maloljetnom prestupniku iz razloga što se radom sa njima zajedno dobija uvid u odnose u porodici i to na relaciji roditelja i na relaciji djetete-roditelji. Cilj rada je stvoriti osjećaj povjerenja i kontinuiranu stručnu podršku i pomoć značajnu za unaprijeđenje kvaliteta porodičnog funkcionisanja. Saradnja porodice i centra za socijalni rad je proces koji podrazumjeva razmjenu informacija, iskustava i savjetovanja. Kroz dvosmjernu komunikaciju, saradnju i uvažavanje uspostavlja se partnerski odnos koji je značajan za resocijalizaciju maloljetnika. Rad sa porodicom maloljetnog prestupnika obuhvata upoznavanje porodice, njenog funkcionisanja, teškoća i resursa.. Rad sa porodicom ima i cilj ojačati porodicu, njene kapacitete, eliminisati rizične elemente u njoj. Naime, niz je faktora koji utiču na funkcionisanje i odnose u porodici, a u vezi su i sa njenom vaspitnom funkcijom i razvojem delikventnog ponašanja djeteta. Neke od njih su nepovoljno socio-ekonomsko stanje, neriješeno stambeno pitanje, nezaposlenost, nizak obrazovni i kulturni nivo roditelja, nedostatak društveno-organizovanih vidova pomoći za roditelje (nedostatak vrtića, igrališta, zabavnih parkova, kuturno-vaspitnih institucija), (Mandić, P., Herrera, A , 1989). Zbog toga je važno pomoći porodici i u postupcima rješavanje teškoća koje porodica ima. To se vrši pružanjem usluga socijalne zaštite i upućivanjem na odgovarajuće adrese u socijalnoj zajednici koji bi pomogli porodici. Savjetodavni rad sa porodicom maloljetnika počio nekog krivično kažnjivog ponašanja, usmjeren je na osvješćivanje roditelja, kapaciteta porodice i potreba djeteta za prihvatanje i podršku. Pristup obuhvata i osnaživanje porodice u vidu rada na odnosima u porodici i odnosima na relaciji roditelj-dijete. Značajno je podstaći porodicu na preuzimanje radnji u cilju postizanja potrebnih promjena. Saradnja porodice sa centrom za socijalni rad je zakonski obavezna kao dio krivično- pravnog procesuiranja maloljetnog prestupnika., a sa druge strane centar je obavezan i da provodi radnje usmjerene na tretman, resocijalizaciju, prevenciju, predupređenje recidiva. Uspjeh rada sa porodicom zavisi od saradnje, njihovog postignutog samouvida, preuzimanja odgovornosti za postupke, te od komunikacije i postupaka stručnjaka. U komunikaciji je bitan empatičan stav, prihvatanje, aktivno slušanje, uvažavanje i praćenje. Pri tome, „svi principi i pravila navedeni za početak savjetodavnog razgovora vrijede i za njegov završetak (fizička bliskost, učinkovitost, tolerantnost, empatičnost, dmokratičnost, prikupljanje informacija, odlaganje savjeta itd.) (Tomić, R., 2006., prema Branković, D., Ilić, M., 2003.). Savjetodavni rad se obavlja kroz zakazane razgovore stručnog radnika centra za socijalni rad sa maloljetnikom i njegovom porodicom. U individualnom planu rada koji se pravi

zajedno konstatuje se učestalost susreta, način rada, izbor vaspitne mjere koja će se predložiti sudu ili usmjeravanje procesa ka van-sudskom rješavanju, definišu se problemi i potrebe porodice i pojedinaca, planiraju rokovi za evaluaciju rada. Savjetodavni rad stručnjaka usmjeren je na promjenu ponašanja maloljetnog prestupnika.

Grupni rad, kao metodski pristup u socijalnom radu, nema terapijski karakter, ali takođe može sadržati i savjetovanje, u informativnom, usmjeravajućem ili podržavajućem smislu. S obzirom na značaj interpersonalnih odnosa za ponašanje kao i ljudsku socijalnu potrebu za druženje, savjetovanje ima veliku vrijednost u resocijalizacijskom radu sa počiniocima krivičnih djela (Macanović, 2011). Grupno savjetovanje je pristup koji se provodi sa vaspitnom grupama koje se oforme a čine ih maloljetni prestupnici. U praksi se mogu organizovati i edukacijsko-iskustvene grupe roditelja maloljetnih prestupnika koje služe za razmjenu iskustava, teškoća i izazova koje roditelji imaju, a takođe služe i za upoznavanje različitih načina suočavanja sa izazovima kao i načina njihovog savladavanja. Rad se konkretno odvija kroz tematsku vodjenu ili slobodnu diskusiju. Opšta svrha grupnog savjetovanja je "pružanje pomoći licima sa problemima (emocionalnim, voljnim, adaptivnim i sl.) (Macanović, N , 2011: 117).

Još jedan aspekt socijalnog rada je rad u zajednici. Savjetodavni rad u zajednici socijalni radnik ili drugi stručni radnik zaposlen u centru za socijalni rad provodi upoznavanjem bitnih socijalizacijskih i nosiocima vlasti socijalne zajednice sa problemom maloljetničkog prestupništva, sa mogućnostima i potrebnim resursima. Neka tipična području socijalnog rada u zajednici su prevencija riziku, pružanja socijalne podrške, podizanja nivoa znanja, podsticanje ukupnog socijalnog razvoja zajednice i slično (Žganec, N, 2022). Savjetodavno- inromaticni ili podržavajući pristup stručnjaka socijalne djelatnosti može biti od značaja u smislu podsticanja organizovanja grupa za samopomoć ili društvenih grupa a što može biti resurs, odnosno mjesto za kvalitetno provođenje slobodnog vremena za maloljetne prestupnike u procesu resocijalizacije i reintegracije.

Metodologija istraživanja

Cilj provedenog empirijskog istraživanja je utvrđivanje prisustva savjetodavnog rada sa porodicom u radu sa maloljetnim prestupnicima u centrima za socijalni rad. Društveni i naučni cilj je u identifikovanju primjene savjetodavnog pristupa te aktualiziranju značaja porodice kao činioca u tretmanu maloljetnih prestupnika.

Predmet istraživanja je savjetovanje i rad na porodičnim i roditeljskim odnosima u centrima za socijalni rad prilikom rada sa maloljetnim prestupnicima u centrima za socijalni rad u Republici Srpskoj.

Instrumenti istraživanja - istraživanje je provedeno anketnim ispitivanjem 140 stručnih radnika zaposlenih u centrima za socijalni rad u Republici Srpskoj u okviru šireg istraživanja primjene teorija i metodskih pristupa u socijalnom radu sa maloljetnim prestupnicima (Lazić, Lj., 2022). Upitnik se sastojao od postavljenih tvrdnji i ponuđenih odgovora na petostepenoj skali Likertovog tipa. U ovom radu je izvršena analiza odgovora na tvrdnje koje nisu bile predmet glavnog istraživanja i dobijeni podaci nisu korišteni. Učešće u provedenom istraživanju je bilo anonimno.

Obrada podataka izvršena je u statističkom softveru SPSS metodama deskriptivne statistike (medijan, aritmetička sredina, standardna devijacija) i neparameterskim testiranje hi kvadrat testom. Analiza rezultata i zaključivanje izvršeno je analitičko-deduktivnim metodama.

Ciljana populacija u ovom istraživanju su profesionalci zaposleni u centrima za socijalni rad u Republici Srpskoj. Uzorak ovog istraživanja čini 140 zaposlenih u centrima za socijalni rad u Republici Srpskoj.

Rezultati analize i interpretacija rezultata

U provedenom istraživanju ispitanicima su ponuđene sljedeće tvrdnje:

- U radu sa maloljetnim prestupnicima primjenjujem savjetovanje.
 - U radu sa maloljetnim prestupnicima radim na jačanju roditeljskih i porodičnih odnosa.
- Rezultati analize dobijenih podataka prikazana je u tabeli koja slijedi.

Tabela 1. Savjetovanje i rad na jačanju porodičnih i roditeljskih odnosa u radu sa maloljetnim prestupnicima u centru za socijalni rad .

	Savjetovanje	Jačanje porodičnih i roditeljskih odnosa
Nikada f	6	7
%	4,29	5,00
Rijetko f	6	7
%	4,29	5,00
Ponekad f	21	17
%	15,00	12,14
Često f	37	46
%	26,43	32,86
Uvijek f	70	63
%	30,00	45,00
Ukupno f	140	140
%	100,00	100,00
Mod	6	7
Medijan	21	17
Aritmetička sredina	28	28
Standardna devijacija	26,75	25,26
Varijansa	715,50	638,00

Statistički pokazatelji ukazuju na čestu primjenu savjetovanja kao i rada sa porodicom u radu sa maloljetnim prestupnicima u radu stručnih radnika u centru za socijalni rad. Vrijednost standardne devijacije i varijanse govore o distribuciji podataka koji su različiti od podataka za dobijeni prosjek (aritmetičku sredinu) da su podložni oscilacijama. Stručni radnici su se najčešće opredjeljivali za odgovore pozitivnog karaktera i to najviše za odgovore "često" i "uvijek", što je identično kod obje tvrdnje. Podaci da savjetovanje primjenjuju na načine "ponekad", "često" i "uvijek" u vrijednosti od 91,46%, a da na jačanju porodičnih odnosa rade te iste načine u procentu od 90,00% govore o blagoj prevagi savjetovanja. Dakle, rezultati ukazuju na to da se u centrima za socijalni rad u Republici Srpskoj u radu sa maloljetnim prestupnicima u velikoj mjeri primjenjuje savjetodavni pristup u radu a da mu je značajna funkcija unapređenje porodičnih odnosa maloljetnika. Ovi rezultati su komplementarni sa rezultatima analize jezika socijalnog rada izvršene pregledom sadržaja socijalnih anamneza a što je provedeno u okviru istraživanja teorijsko-metodoloških obilježja prakse socijalnog rada sa maloljetnim prestupnicima u Republici Srpskoj. Naime, u toj analizi rezultati su pokazali da stručni radnici pridaju visok značaj opisu porodice, strukture, odnosa te socio-ekonomskog stanja porodice. Od 763 identifikovana relevantna termina 377 se koristi u kontekstu porodičnih prilika maloljetnika. Za opis porodičnih funkcija koristi se 22,28,% termina, a termini kojima opisuju odnose u porodici (14,58,%) su: neslaganje, komunikacija, porodična kohezija, mreža podrške, sistem vrijednosti, socijalna mreža, hijerarhijski odnosi, potencijal porodice (Lazić, Lj., 2022). Ovo govori

kako o uzrocima pojave problema u ponašanju tako i o potrebi da se radi na jačanju porodice. Sljedeća tabela pokazuje primjenu savjetovanja i rada na jačanju porodičnih i roditeljskih odnosa s obzirom na obrazovni profil stručnih radnika.

Tabela 2. Primjena savjetovanja u radu sa maloljetnim prestupnicima u centru za socijalni rad s obzirom na obrazovni profil stručnih radnika

Savjetovanje	Socijalni radnik	Psiholog	Pedagog	Defektolog	Pravnik	Drugi	Ukupno
Nikada f	3	0	0	0	1	2	6
%	3,66	0,00	0,09	0,00	4,17	100,00	4,29
Rijetko f	1	0	0	0	5	0	6
%	1,22	0,00	0,00	0,00	20,83	0,00	4,29
Ponekad f	16	0	0	1	4	0	21
%	19,51	0,00	0,00	20,00	16,67	0,00	15,00
Često f	22	2	2	2	9	0	37
%	26,83	11,11	22,22	40,00	37,50	0,00	26,43
Uvijek f	40	16	7	2	5	0	70
%	48,78	88,89	77,78	40,00	20,83	0,00	30,00
Ukupno f	82	18	9	5	24	2	140
%	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,0
Mod	1, 26, 22, 3, 40	0	0	0, 2	5	0	
Medijan	16	0	0	1	5	0	
Aritmetička sredina	16,4	3,6	1,8	1	4,8	0,4	
Standardna devijacija	15,85	6,99	3,03	1	2,86	0,89	
Varijansa	251, 3	48,8	9,20	2	8,2	0,80	
Hi kvadrat: 84,075	df: 20	p: 0,00					

Iako nisu sve grupe stručnih radnika podjednake veličine, dobijeni podaci se mogu posmatrati pojedinačno te tako ukazuju na način primjene savjetovanja u njihovom stručnom radu sa maloljetnim prestupnicima. Rezultati pokazuju da savjetodavni pristup u radu sa maloljetnim prestupnicima najčešće koriste psiholozi, a potom pedagozi i socijalni radnici. Ovo može da znači da se savjetovanje prepoznaje u praksi kao psihoterapijski proces pa je možda i rezultat upravo to pokazao. Visoka vrijednost standardne devijacije i varijanse pokazuju visoku varijabilnost u odgovorima ispitanika, i to je vidljivo kod nekoliko grupa stručnjaka pripadnika istog obrazovnog profila. Ovakvi statistički podaci se mogu tumačiti kao pokazatelj različitih stavova i mišljenja stručnjaka a što pokazuje i njihovo nejednako postupanje u radu sa maloljetnim prestupnicima. Ovo je u skladu sa činjenicom da u praksi socijalnog rada nisu definisani standardi postupanja u pogledu izbora metoda, tehnika i pristupa u radu te da se ne koriste svi potrebni metodski pristupi (socijalni rad s pojedincem i porodicom, socijalni rad s grupom i socijalni rad u zajednici).

U narednoj tabeli su prikazani odgovori stručnih radnika na tvrdnju da u stručnom radu sa maloljetnim prestupnicima rade na jačanju porodičnih i roditeljskih odnosa, a podaci su prikazani u odnosu na obrazovni profil ispitanika.

Tabela 3. Rad na jačanju porodičnih i roditeljskih odnosa u radu sa maloljetnim prestupnicima s obzirom na obrazovni profil stručnih radnika

Jačanje rod. i porod. odnosa	Socijalni radnik	Psiholog	Pedagog	Defektolog	Pravnik	Drugi	Ukupno
Nikada f	1	0	0	0	4	2	7
%	1,2	0,0	0,0	0,0	16,67	100,0	5,0
Rijetko f	1	0	0	0	6	0	7
%	1,2	0,0	0,0	0,0	25,0	0,0	5,0
Ponekad f	13	0	0	0	4	0	17
%	15,85	0,0	0,0	0,0	16,67	0,0	12,14
Često f	33	6	1	2	4	0	46
%	40,24	33,33	11,11	40,0	16,67	0,0	32,86
Uvijek f	34	12	8	3	6	0	63
%	41,46	66,67	88,89	60,0	25,0	0,0	45,0
Ukupno f	82	18	9	5	24	2	140
%	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Mod	1	0	0	0	4	0	
Medijan	13	0	0	0	4	0	
Aritmetička sredina	16,4	3,6	1,8	1	4,8	0,4	
Standardna devijacija	16,36	4,98	3,49	1,41	1,10	0,89	
Varijansa	267,80	24,8	12,2	2,0	1,20	0,80	
Hi kvadrat: 89,83	df: 20	p: 0,00					

Dobijeni rezultati prikazani u Tabeli 3. pokazuju da su se pedagozi, psiholozi i defektolozi odlučili na pozitivne odgovore "uvijek" i "često" 100,00%. Varijacije u odgovorima socijalnih radnika i pravika mogu da upućuju na nestandardizovano postupanje ili individualni pristup porodici. Takođe se vidi da pravnici najmanje rade na jačanju porodičnih i roditeljskih odnosa, što je razumljivo s obzirom na njihovu profesiju, a značajno je što pomažuće struke (psiholog, pedagog, socijalni radnik) rade na ovaj način u visokom procentu.

Zaključak

Jasno je da rad sa djecom sa prestupničkim ponašanjem zahtijeva pristup koji se provodi kroz rad sa djetetom i porodicom. Jačanje porodice i njeno interaktivno prisustvo u intervencijama koje se provode u radu sa maloljetnim prestupnicima neizostavan je i neophodan dio socijalnog rada sa maloljetnim prestupnicima iz razloga protektivnog ali i resocijalizacijskog značaja porodice. Pristup koji stručni radnici u centrima za socijalni rad prilikom rada na maloljetničkom prestupništvu često biraju je savjetodavni, a rad usmjeravaju ka maloljetniku i porodičnim i roditeljskim odnosima. Svrha ovog savjetovanja je ukazivanje na pravce postizanja promjena u ponašanju i psihosocijalnom razvoju maloljetnika te jačanje porodičnih veza i odnosa. Pri tome, pruža se podrška maloljetniku u sudskom procesu i provodi tretman sa ciljem resocijalizacije i reintegracije djeteta u okruženje u kojem živi. Ovo ukazuje na to da su za predupređenje maloljetničkog prestupničkog ponašanja značajni programi pomoći porodici u ostvarivanju funkcija, preventivske strategije u zajednici i specifično edukovani stručnjaci.

Literatura

1. Buljan Flander, G., Kocijan-Hercigonja, D. (2003). Zlostavljanje i zanemarivanje djece, Zagreb: Marko M.
2. Bronfenbrenner, V. (1994). Ecological models of human development, *Readings on the development of children*, 2., pg. 37-43.
3. Bilić, V. , Buljan Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap.
4. Ferić-Šelnan, M. (2008). Rizični i zaštitni čimbenici u obiteljskom okruženju: razlike u procjeni mladih i njihovih roditelja, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44, str. 15-26.
5. Janković, J. (2004). *Savjetovanje u psihosocijalnom radu*, Zagreb: Et cetera.
6. Kristančić, A. (1984). *Metoda i tehnika savjetovaniškog rada*, Zagreb: Udružena samoupravna interesna zajednica Socijalne zaštite grada Zagreba.
7. Lazić, Lj. (2022). *Teorijsko-metodska obilježja socijalnog rada sa maloljetnim prestupnicima u Republici Srpskoj*, doktorska disertacija.
8. Mandić, P. , Herera, M. (1989). *Obrazovanje za XXI vijek: od tradicije do tehnološke revolucije*, Sarajevo: Svjetlost, Beograd: OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
9. Marić, T. , Lovrić -Radetić, S. (2021). Izazovi i problemi savjetovanja djece i mladih u školi. u Zbornik: *Unapređenje kvaliteta života djece i mladih*, (ur) Macanović, N., Banja Luka: Centar modernih znanja, str. 82-88.
10. Macanović, N. (2011). *Resocijalizacija osuđenih lica*. Banja Luka: Besjeda
11. Macanović, N. (2022). Porodični rizični faktori maloljetničke delinkvencije. u Zbornik: *Poremećaji u ponašanju djece i mladih*, (ur) Macanović, N. , Banja Luka: Centar modernih znanja, str. 308-319.
12. Milić, A. (2007). *Sociologija porodice*. Beograd: Čigoja štampa.
13. Nelson-Jones, R. (2007) *Praktične vještine u psihološkom savjetovanju i pomaganju*. Naklada slap, Jastrebarsko.
14. Popović -Čitić, B. (2008). Protektivni faktori poremećaja ponašanja. *Beogradska defektološka škola*, Beograd, br. 1., str. 113-132.
15. Ratkajec Gašević, G. (2011). Specifičnosti savjetovanja maloljetnih počinioca kaznenih djela. *Kriminologija i socijalna integracija*, Vol. 19., br. 2., str. 73-89.
16. Savignac, J. (2009). Families youth and delinquency: the state of knowledge and family based juvenile delinquency programs. *Research Report: 2009-1*, National Crime Prevention Center (NCPC), Public Safety Canada, pristupljeno 8.04.2023.na <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/fmls-yth-dlnqnc/index-en.aspx>
17. Tomić, R. (2006). *Savjetodavni odgojni rad*. Tuzla: "OFF-SET".
18. Vasta, R., Haith, M.M., Miller, S. A. (2005). *Dječija psihologija*, Zagreb: Jastrebarsko.
19. Vidanović, I. (1999). *Terapijski modeli socijalnog rada*. Beograd: Naučno-istraživački centar za socijalni rad i socijalnu politiku, FPN.
20. Vukoje, J. (2012). Osnovne funkcije savremene porodice. *Svarog*, br. 4., str. 137-144.
21. Vukasović, A. (1995). *Pedagogija*. Zagreb: Hrvatski katolički zbor "MI".
22. Zvonarević, M. (1981). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br: 37/12, 90/16, 67/19, 42/20, 36/22,
24. Zakon o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br: 13/10, 61/13, 68/20.
25. Žganec, N. (2022). *Socijalni rad u zajednici*, Zagreb: Naklada Slap.

COUNSELING WORK WITH THE FAMILY OF A JUVENILE OFFENDER

Ljubinka Lazić, PhD

Regional Association of Professional Workers in Social Care, Doboj

Abstract: *The goal of the work is to determine the presence of counseling work with the family in practise with juvenile offenders in centers for social work. Studying the theory and research, the influence of the family on the (re)socialization of children is visible. The family and the relationships within it are important as a preventive factor in the occurrence of delinquent behavior among children, and also in the process of treatment and resocialization of juvenile offenders as a support factor. That is why counseling work with the family of juvenile offenders is essential in order to strengthen them and provide the necessary help to the juvenile in crisis. In this paper, the importance of the family, as a factor in the process of resocialization, is updated from the aspect of treatment carried out in the center for social work. This research was conducted as part of research into the application of counseling and work on family and parental relationships in centers for social work. This research was carried out by a survey of 150 professional workers employed in social work centers in the Republic of Srpska as part of a broader study of the application of theories and methods in social work with juvenile offenders, and this paper contains additionally obtained and unused data on work with the family of juvenile offenders. Data processing was carried out in SPSS statistical software using methods of descriptive statistics and chi-square testing. The analysis of the results showed that professionals employed in centers for social work attach great importance to the family when treating children with delinquent behavior. This is indicated by the data that speak of the high presence of counseling in practise with the family, without significant differences with regard to the professional's educational profile (social worker, psychologist, pedagogue, defectologist). It was also found that professionals pay attention to family and parental relationships as important elements of a functional, supportive family. Based on all of the above, it was concluded that strengthening the family and its interactive presence in the interventions carried out in practise with juvenile offenders are an indispensable and necessary part of social work with juvenile offenders.*

Keywords: *family relations, counseling work, social work, juvenile offender*